

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Stockholm 17 mars 2008.

Remiss: ”Resurser för kvalitet”, SOU 2007:81

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien (KSLA) har beretts tillfälle att lämna synpunkter på rubricerade utredning. Med anledning av detta vill vi lämna följande kommentarer, beredda i vår Kommitté för Forskningspolitik.

Allmänt

Utredningen har gjort en mycket god beskrivning och analys av finansieringen av landets högskolor och dess konsekvenser. Beskrivningen åtföljs av väl bearbetade kvantitativa data. Ett antal förslag i syfte att stödja kvalitetsutvecklingen inom högskolan läggs fram. KSLA finner det dock egendomligt att utredningen endast i ett avseende knutet an till erfarenheter och konsekvenser från annan framstående forsknings- och utbildningsnations finansieringssystem för högskolan, nämligen det brittiska systemet för forskningsvärdering. Om man medvetet valt att inte närmare studera andra intressanta länder vore det angeläget att få ta del av argumentationen härför. Utredningen behandlar endast det nationella perspektivet. Det är en allvarlig brist då globaliseringen av både högre utbildning och forskning går snabbare än någonsin tidigare i modern tid. Mellanstatliga organ för forskningsfinansiering växer fram, den industrifinansierade forskningen sker i allt högre grad genom företag och koncerner med multinationell verksamhet etc.

Specifika synpunkter

Utredningen lägger ett antal förslag. KSLA kommenterar i det följande endast några av de mera principiella förslagen, medan de mera specifika detaljförslagen förbigås.

Avsnitt 1.3.3

KSLA stöder utredningens förslag om skattelättnader för privatpersoner och juridiska personer som lämnar bidrag till forskning. Redan i denna fråga hade det varit utomordentligt värdefullt med en kommentar eller analys av läget i några av världens ledande forskningsnationer och i dessa länder vunna erfarenheter.

Avsnitt 1.3.4

KSLA delar utredningens uppfattning att bristande kostnadstäckning är ett problem som i dag i praktiken begränsar lärosätenas möjligheter till strategisk planering och styrning. Systemet som sådant är inte principiellt fel. En viss insats av egna resurser bör rimligen bidra till ett högre engagemang samt medveten profilering och prioritering. Felet är lärosätenas utomordentligt begränsade resurser för detta ändamål och därmed brist på handlingsfrihet. De explicita krav på medfinansiering från statliga finansiärer, som ställs för vissa bidragsformer, är en faktor som ytterligare försvårar situationen. I detta sammanhang vill KSLA också peka på att frågan om medfinansiering av EU-bidrag fortfarande inte är löst, trots att problemet varit känt i snart ett par decennier.

Utredningens förslag att inrätta en matchningsfond avvisas emellertid av KSLA. Utredningen presenterar inte någon analys av sitt förslag och ej heller hur anslagsförfarandet i fonden skall gå till. KSLA vill i stället föreslå att högskolorna direkt ges ökade anslag för denna typ av matchning. Härvid får högskoleledningarna ytterligare ett utmärkt verktyg att själva utveckla och prioritera den egna verksamheten. Hur denna anslagsfördelning skulle kunna ske följer av senare förslag i avsnitt 3.2.

Avsnitt 2.2.2

KSLA stöder utredningens förslag att avskaffa vetenskapsområden och att huvudhandledaren i normalfallet skall vara anställd vid samma lärosäte som doktoranden. Detta för att motverka utspädning av knappa resurser. Undantag från denna huvudregel skall kunna medges i de fall ett mycket nära, avtalsbundet och profilerat samarbete föreligger mellan ett lärosäte och annat lärosäte/institut/forskningsanstalt, som t.ex. fallet Sveriges Lantbruksuniversitet och Statens Veterinärmedicinska Anstalt. Givetvis förutsätts att huvudhandledaren uppfyller samma kvalitetskrav som lärosätet ställer på sina egna handledare.

Vi finner det rimligt att Högskoleverket (HSV), på liknande sätt som på grund- och avancerad nivå - utan undantag - får befogenhet att besluta om vid vilka högskolor som examina på forskarnivå får avläggas och även, vid behov, återkalla sådant tillstånd.

Avsnitt 2.4

Det pågår för närvarande ett framsynt arbete drivet av högskolorna själva om samarbete och profilering inom högskolevärlden. KSLA vill stödja utredningens förslag om ekonomiskt stöd för detta. Det är viktigt att sådant stöd förenar strävanden till både samarbete och profilering, men inte nödvändigtvis organisatoriskt samgående. Utredningen lämnar beklagligtvis inga närmare förslag om hur detta skall uppnås mer än att man hänvisar till ett exempel från Scottish Funding Council.

Avsnitt 2.5

KSLA stöder att eventuella framtida beslut om universitetsstatus baseras enbart på en kvalitetsutvärdering. Det bör vara HSV som gör utvärderingen och fattar beslut, varvid frågan om ekonomisk utbyggnad frikopplas från ett eventuellt beslut om universitetsstatus.

Avsnitt 2.6

KSLA tillstyrker förslaget med starka högskoleledningar. Däremot är vi tveksamma till förslaget att frikoppla högskolornas kvalitetssäkring från linjeorganisationen. Det finns alltför många exempel på att kvalitetssäkringen i olika organisationer då riskerar att bli en andra

klassens funktion. I stället bör kvalitetssäkringen lyftas närmare högskolans ledning och vara ett naturligt led i dess strategiska arbete.

Avsnitt 3.2.2

KSLA tillstyrker utredningens förslag att anslagsfördelningen till lärosätena bör baseras på prestation och kvalitet. Kommentarer till de valda indikatorerna ges nedan. KSLA delar utredningens uppfattning att en fortlöpande vidareutveckling av indikatorerna är angelägen och att fördelningsmodellen på längre sikt även bör inkludera indikatorer som på ett objektiva sätt värderar samverkan och profilering.

Avsnitt 3.2.3

KSLA tillstyrker att vissa personalindikatorer ingår i fördelningsmodellen. När det gäller kvinnliga professorer förordar vi begreppet ”professorer av underrepresenterat kön”. Denna indikator bör användas för att mer direkt premiera direkta förändringar, dvs. omfatta ökning i antalet professorer (inklusive befordrade) i stället för det absoluta antalet. Det senare måttet är alltför statistiskt och missgynnar lärosäten med ett stort naturvetenskapligt/tekniskt inslag. Vidare föreslår KSLA att även lektorer av underrepresenterat kön bör ingå i denna indikator.

Avsnitt 3.2.5

KSLA tillstyrker förslaget att totala externa medel ska utgöra en av de tyngst vägande indikatorerna. KSLA anser att utredarnas val att inkludera alla typer av externa bidragsgivare är väl motiverat, eftersom det – vilket framhålls i utredningen - ligger i statens intresse att främja en mångfald av olika slags forskning, inklusive forskning av mer tillämpad karaktär. Det är ett faktum att viss forskning, pga. sin inriktning och karaktär, har små reella möjligheter att erhålla finansiering från forskningsråden, trots otvivelaktigt god kvalitet och stor betydelse ur nationellt perspektiv. KSLA anser således att det är väsentligt att även andra källor än forskningsråden och Vinnova inkluderas i indikatorn. Ett ytterligare argument för detta är att många icke-statliga finansiärer grundar sin beviljning på någon form av peer review / kvalitetsbedömning.

KSLA delar utredningens bedömning att indikatorn externfinansiering även bör fungera som ett mått på samverkan och profilering i avvaktan på att bättre indikatorer för det senare har utvecklats.

Avsnitt 3.2.6

KSLA stöder utredningens förslag när det gäller indikator för internationell vetenskaplig produktion och understryker betydelsen av att hänsyn tas till olika publiceringskulturer, t.ex. genom att använda fältnormalisering. Det är viktigt att modellen ger en rimligt rättvisande bild av publiceringskvaliteten även inom humaniora och samhällsvetenskap. Det bör också understrykas att kvalitetssäkring av data från publikationsdatabaser är absolut nödvändigt för att modellen ska vinna acceptans.

Avsnitt 3.2.8

KSLA stöder förslaget att utvärderingar inkluderas i den nya resursfördelningsmodellen som ett komplement till nyckeltalen. Genom användandet av utvärderingar kan risken för taktisk anpassning från lärosätenas sida motverkas. Vidare är det mycket positivt att den föreslagna modellen inkluderar en bedömning av potentialen i framtida forskning. Exempelvis bör ett välmotiverat risktagande i forskningen premieras.

KSLA förordar att utvärderingen även inkluderar en bedömning av hur lärosätena arbetar med genomförandet av forskningsstrategierna, dvs. med profilering och kraftsamling. Vi vill understryka vikten av att avgränsningen av områden för forskningspanelerna görs så att tvärvetenskaplig verksamhet behandlas på samma sätt som de rent disciplinära (de ”forskningsområden” som anges på sidan 258 är rent disciplinära).

KSLA stöder – inte minst ur resursanvändningssynpunkt - ansatsen att utvärderingen inte bör omfatta lärosätenas totala verksamhet. Genom att lärosätena själva föreslår vilka delar som bör ingå kan resurserna fokuseras på de strategiskt mest betydelsefulla områdena och utgöra ett värdefullt understöd för lärosätenas egen verksamhetsstyrning. Det föreslagna utvärderingssystemet kommer ändå att innebära mycket omfattande arbetsinsatser och KSLA anser att det är en allvarlig brist att utredningen inte gjort någon analys av kostnaderna. Det är viktigt att Sverige drar lärdom av de i England vunna erfarenheterna, där man nu övergår till ett förenklat system.

Avsnitt 4

KSLA tillstyrker att fyraåriga planeringsperioder införs. I de beräkningar som är gjorda i avsnitt 4 synes utredningen ha tagit vederbörlig hänsyn till att vissa högskolor har särskilda uppdrag. Inom den areella sektorn är t.ex. delar av den industriforskningsverksamhet, som inom andra sektorer är organiserad i särskilda forskningsinstitut, inordnad inom högskolan. Detta måste noggrant beaktas, liksom verksamheter som fortlöpande miljöanalys etc.

Avsnitt 5

Utredningen föreslår att ett intermediärt organ i form av en nämnd skall fatta beslut om underlag till regeringens förslag till riksdagen om anslag till utbildning och forskning vid universitet och högskolor. Nämnden ska därtill ansvara för resurstilldelningssystemet och dess vidareutveckling.

Det är viktigt att ansvaret för resurstilldelningssystemet ges till ett oberoende organ med erforderlig kompetens. Det är helt avgörande för resursfördelningsmodellens trovärdighet och acceptans att de direkta anslagen till lärosätena fördelas helt fristående från externfinansieringssystemet. Det är direkt olämpligt att uppgiften läggs på Vetenskapsrådet eller någon annan forskningsfinansiär, eftersom dessa har ett huvuduppdrag som är i grunden väsensskilt. KSLA stöder därmed utredningens uppfattning att en ”maktkoncentration”, där en enskild extern finansiär ges ett utökat uppdrag, absolut bör undvikas.

Resursfördelningssystemets legitimitet inom det akademiska systemet är beroende av att den ansvariga myndigheten har tillräcklig kompetens för uppgiften. Det står klart att det idag inte finns någon naturlig hemvist för detta ansvar. KSLA anser att utredningens förslag att lägga uppdraget på en Resurstilldelningsnämnd, med HSV som värmyndighet, är det mest tilltalande alternativet, under förutsättning att resurser för uppbyggnad av erforderlig kompetens ställs till nämndens förfogande. I Nämndens uppdrag bör ingå att samarbeta med samtliga statliga forskningsfinansiärer. Ett naturligt andra steg vore att, som utredningen föreslår, överföra Vetenskapsrådets analysverksamhet till Nämnden.

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien.

Sara von Arnold

Sara von Arnold
Preses

Åke Barklund

Åke Barklund
Akademisekreterare och VD